

ДРУШТВО БЕЗ ПОЕЗИЈЕ ЈЕ ДРУШТВО БЕЗ СНОВА

(Разговор са Октавим Пасом)

Октавио, ви сте рођени 1914, у сред мексичке револуције и уочи Првог светског рата. Живите у веку без мало непрестаног ратовања. Можете ли испах лепо речи о двадесетом веку?

Преживео сам, и мислим да је то сасвим до вољно. Видите, историја је једно, а наши животи нешто сасвим друго. Век у коме живимо је ужасан, један од најтужнијих у историји света, али наши животи су увек текли мање-више исто. Приватан живот нема у себи ничег историјског. Током француске или америчке револуције, током грчко-персијских ратова, током свих великих светских догађаја историја се без престанка мењала. Људи, међутим, живе, раде, заљубљују се, умиру, разбољевају се, друже се, проживљавају тренутке сјаја и оцаја, а све то има мало или никад везе са историјом.

Значи, ми смо и у историји и изван ње?

Да, историја је наше окружење или амбијент, и ми је проживљавамо. Али права драма, каогод и права комедија, одиграва се у нама, и мислим да исто важи и за оног ко је живео у петом веку и за човека будућности. Живот нема у себи ништа историјског, он је више налик природи.

У благодетима вида, књизи која говори о вашем односу према визуелним уметностима, кажете следеће: »Ни мој пријатељи ни ја никад нисмо видели Тицијанове, Веласкесове ни Сезанове слике... а ипак смо били окружени многим уметничким делима.« Ту говорите о Миксоауку, где сте у детињству живели, и о мексичкој уметности с почетка двадесетог века.

Миксоаук је данас једно прилично ружно предграђе Мексико Ситија, а кад сам ја био мал - то је било сеоце, и то врло старо, још од пре коломбијских времена. Име је добило по богу Мискоатлу, што је и назив племена Науатла за Млечни пут. То је значило и »мија од облака«. У Миксоауку је било много кућа из осамнаестог и деветнаестог века, а неке од њих су имале огромне баште, зато што је ово место под крај деветнаестог века било летовалиште мексичке буржуазије. Моја породица је ту имала летњиковац. Кад је избила револуција, били смо присилjeni да се ту преселимо, на срећу, рекао бих. Били смо окружени малим успоменама на два прошли раздобља која су још увек била жива, преколоумбијско и колонијално.

Чини се да осећате носталгију за Миксоауком, а ипак сте један од малобројних мексичких писаца који живе у самом срцу Мексико Ситија. Он ће ускоро бити највећи град на свету; динамичан је, али, с обзиром на загађене, пренаселене и сиромаштве, представља прави кошмар. Је ли живот у њему надахнуће или осуђење?

Живети у срцу Мексико Ситија не представља ни надахнуће ни препеку, него изазов. Једини начин борбе са изазовима јесте сучевање с њима. Живео сам у другим мексичким градовима и местима, али ма како да су били пријатни, чинили су се некако нестварним. Ако већ живите у Мексику, треба живети у Мексико Ситију.

Реците нам нешто о својој породици.

Отац ми је био Мексиканац, а мати Шпањолка. С нама је живела и једна тетка, прилично ек-

напустио сам факултет пре него што сам дипломирао, јер нисам жељeo да будем адвокат. Као све породице из средњег слоја, и моја је жељела да њен потомак постане доктор и адвокат.

Ја сам само жељeo да будем песник и, на неки начин, револуционар.

Одлучили сте да се прикључите шпанском грађанској рату. Шта је за вас представљало то путовање у Шпанију, ако изузено политику и одбрану Републике Шпаније?

Открио сам још један део свог наслеђа. Шпанска књижевна традиција била ми је добро позната, и увек сам је сматрао својом. Међутим, једно је познавати литературу, а видети људе, споменике и пределе сопственим очима је нешто сасвим друго. Моја политичка и интелектуална уверења била су у тесној вези са идејом о братству. Сви смо читали романе Андре Малраја којима је осликано трагање за братством кроз револуционарно делање. Моје шпанско искуство није учврстило моја политичка уверења, али је унело неочекиван преокрет у моју идеју братства.

Једног дана отишао сам са Стивеном Спендером на мадридски фронт, који се налазио у студенском граду. Тамо је било бојно поље. Понекад је у једној згради лојалисте и фашисте делио само зид. Моли смо чути разговор војника са друге стране. Био је то чудан осећај: ти људи са којима сам сучен — нисам их могао видети, само сам их чуо — били су моји непријатељи. А имали су људске гласове, попут муг, били су исти као ја. Помислио сам да је сва ова борба апсурда, али то, наравно, никоме нисам могао рећи. Помислили би да сам издајац, а ја то никад био. Тада, или нешто касније кад сам дубоко размишљао о овом узнемиријујућем искуству, схватио сам да право братство подразумева прихватљиви чињенице да је у твојем непријатељу људско биће. Неху да кажем да треба бити пријатељ своме непријатељу. Не, разлике ће и даље постојати, али и непријатељ је људско биће, и оног тренутка кад то схватимо, насиље постаје неприхватљиво. За мене је ово искуство било страшно. Оно је развејало нека од мојих најдубљих убеђења.

У Мексику сте се вратили 1938. Исто су учинили Андре Бретон и Троцки. Да ли вам је њихово присуство нешто значило?

Свакако да јесте. Ја сам био њихов политички противник: мислио сам да је фашизам наш велики непријатељ, и да је Сталјин у праву, да се морамо ујединити у борби против њега. Иако Бретон и Троцки никада били нацистички агенти, био сам против њих. С друге стране, Троцки ме је фасцинирао. У потпуности сам читao његове књиге; у дубини душе био сам јеретик. А диво сам се Бретону. Читao сам Дивљу љубав и та је књига оставила дубок утисак на мене.

Значи, поред шпанске и хиспаноамеричке поезије повукао вас је европски модернизам.

На меје су у том периоду битно утицала три дела. Прво од њих је Елијотова Пуста земља, ко-

ИЗВАН ОКВИРА

ју сам читao у Мексику око 1931. Имао сам тек седамнаест година и та ме је поема потпуно забунила. Нисам разумeo ни реч. Отада сам је безбрз пут прочитао, и још увек мислим да је то једно од највећих песничких остварења овог века. Друга књига била је Сен-Џон Персона Анабаза, а трећа Бретонова књижница у славу слободне љубави, поезије и бунте.

Упркос своме дивљењу према Бретону, нисте хтели да се упознате с њим?

Једног ме је наш заједнички пријатељ позвао да га видим, говорећи ми да грешим кад су у питању Бретонови политички ставови. Одбио сам. Много година доцније, упознао сам га и постали smo добри пријатељи. У оно доба сам, упркос критикама од стране мојих другова, с одувештељем читao **Манифест за независну револуционарну уметност** од Бретона и Троцког који је потписао Дијего Рибера. Ту Троцки спорава контролу политике над уметношћу, и каже да једини политичка револуционарне државе пре ма уметницима и писцима може бити давање потпуне слободе.

Био сам противник соцреализма, и ту је почео мој спор са комунистима. Никад нисам био члан Комунистичке партије, али сам јој био најлојен. Први наш раздор био је у вези с уметношћу.

Упркос чињеници да сте песник и есејиста, ви сте, чини се, били у искушењу да пишете прозу. Ту имам на уму »Дневник сањалице« објављен 1938. у часопису »Таљер« који сте ви уређивали, и књигу Мајмун граматичар (1970).

Не бих тај дневник сматрао прозом. Била је то нека врста бележења медитација. Вероватно сам био под утицајем Рилкеових **Дневника Малтеа Лауриса Бригса**. Истина је да је за мене писање романа одувек представљало искушење, али изгледа да ми то не одговара.

Уметност писања уједињује две различите ствари. Роман је као епска поезија, то је свет настањен личностима чије делање чини суштину дела. Међутим, за разлику од епа, роман је аналитичан. Он у исто време приводио делима јунака и проценује их. Том Џонс, Одета де Креси, Иван Карамазов и Дон Кихот су ликови прожети критиком. Тога нема код Хомера или Вергилија, чак ни код Дантеа. Епски јунаци су стамени ликови из једног комада; јунаци романа су неодређени. Те две супротности, критичко и епско, прокламију се у роману.

Кад год дођем у искушење да напишем роман, кажем себи: »Песники нису романсијери«. Неки су песници, попут Гетеа, написали романе — поприлично досадне. Мислим да је дух поезије синтетички. Песник ствара синтезе а романџер анализе.

Вратимо се у Мексико, у ратне године. Кажите нам нешто о вашем односу са Паблом Нерудом, који је 1940. дошао у Мексико у својству генералног конзула Чилеа.

Као што сам већ рекао, Нерудина поезија је за мене представљала откровење кад сам тридесетих година почeo да читам модерна песнике. Послао сам му примерак своје прве књиге. Није ми одговорио, али ме је позвао на конгрес писаца у Шпанији. Кад сам 1937. дошао у Париз, где никог нисам познавао, он ме је чекао на станици вичући: »Октавио Пас! Октавио Пас!«. »Па ви сте тако млади!« рекао је и загрило ме. Одвео ме је у хотел, и постали smo добри пријатељи. Он је први обратио пажњу на моју поезију и читao је с разумевањем. И у Мексику смо се доста дружили, али појавиле су се тешкоће. Најпре на личном плану — Неруда је био веома племенит, али и прилично аутортитативан. Можда сам ја био побуњеник и жељан независност. Он је волео да буде окружен људима који га воле као каквом дворском свитом. Било је ту и паметних људи, али чешће се радило о медиокритетима. Други проблем био је политичке природе: он је постао све већи стаљиниста, док сам ја бивао све мање и мање опчињен Стјалином. На концу смо се сукобили, замало и физички, и престали да контактирамо. Двадесет година нисмо говорили. Он баш и није писао лепо о мени, чак је написао и једну погрдну песму. Ни ја му нисам остао дужан. Називао ме је издајником и заједничке пријатеље наговарао да се више не друже са мном.

Међутим, кад је обелодањен извештај Никиће Хрушчова о ужасима стаљинизма, Нерудина веровања су се распширила. Након тога срели smo се у Лондону на једном фестивалу поезије. Кратко smo разговарали пред његов полазак у Чиле. После ми је послao књигу, као и ја њему.

Умро је након неколико година. То је било жалосно, али то је била и једна од најбољих ствари која ми се икад догодила — била је то могућност да се поново спријатељим са човеком коме сам се толико дивио и кога сам вољeo.

Почетком четрдесетих за вас је наступио очито тек јак период, али ипак се чини да вас је то нагнalo да одредите свој интелектуални положај.

Тако је. Имао сам политичких проблема, раскидао сам са старим пријатељима. Дошао сам до закључка да треба да напустим земљу, да одем у изгнанство. Срећа те сам добио стипендију фондације Гугенхајм за боравак у САД. У својој другој посети тој земљи био сам најпре на Берклију, па на Њујорку. Никог нисам познавао, нисам имао новца, био сам дословце сиромах. Али био сам срећан, и то је једно од најлепших раздобља мог живота.

Крајем четрдесетих објавили сте два велика дела — збирке песама **Условна слобода** и **Лавиринт самоће**. Увек сам се питao има ли овај први назив неке везе са сличном синтагмом футуристе **Маринетија**?

Мислим да нема. Маринети је жељeo да речи ослободи окова синтаксе и граматике, био је то некакав естетски нихилизам. **Условна слобода** има више везе са моралом него са естетиком. Само сам жељeo да кажем да је људска слобода релативна. А услов слободе јесте језик, људска свет.

Значи, за вас је слобода говора више од правила да се изрази своје мишљење?

Апсолутно. Још од младости сам заокупљен мистеријом слободе. Јер, она јесте мистерија. Слобода зависи управо од оног што је ограничава или пориче, од судбине, Бога, биолошког или социјалног детерминизма, чега већ. Да би остварила свој задатак, судбина рачуна на помоћ слободе, а да бисмо били слободни, морамо превазићи судбину. Дијалектика слободе и судбине тема је грчке трагедије и Шекспирових драма, премда се код Шекспира судбина јавља у виду страсти (љубави, љубомора, амбиције, зависти) и среће. У шпанском позоришту, поготово код Калдерона и Тирса де Молине, мистерија слободе изражава се језиком хришћанске теологије — божанског провиђења и слободне воље. Идеја условљене слободе подразумева појам личне одговорности. Свако од нас букавало ствара или разара своју слободу, слободу која је увек неизвесна. А то призыва поетско или естетско значење наслова моје књиге: песма слобода уздиже се изнад реда језика.

Условну слободу писали сте између 1935. и 1957. више од двадесет година. Је ли то аутобиографско дело?

И јесте и није. Оно изражава моја естетска и лична искуства од најраније младости па до зрелог doba. Праве сам песме написао у двадесет првој години, а последње у четрдесет трећој. Међутим, стварни јунак ових песама није Октавио Пас, већ неки дополни стварно, а отпала митско биће — песник. Иако је тај песник мојих година, говорио мојим језиком, има исту физичку конституцију као ја, он је неко други. Једна фигура, један лик изведен из традиције. Сваки је песник тренутна икарнација те фигуре.

Има ли и **Лавиринт самоће** аутобиографскуdimenзију?

Исто — и има и нема. Ту сам књигу писао у Паризу. На идеју сам дошао у САД, кад сам покушао да анализирам положај Мексиканаца који живе у Лос Анђелесу, пајукоса или Чикагоса. Они су ми вероватно били огледао, аутобиографска димензија коју волите да видите. С друге стране, ту је и однос САД и Мексика. Не постоје две различите земље, а осуђени smo да довека живимо заједно.

Како године проведене у иностранству посматрате у односу на своју каријеру песника?

У иностранству сам провео девет година. Било је то као девет месеци у материци времена. Године мог живота у Сан Франциску, Њујорку и Паризу биле су период трудноће. Родио сам се поново, и човек који се крајем 1952. вратио у Мексико био је другачији песник и писац. Да сам остао у Мексику, вероватно бих се утипо у новинарству, бирократији или алкохолу. Побегао сам од тог света, а можда и од себе.

Мексико сте поново напустили 1959.

И нисам се враћао до 1971. Дванаестогодишње одсуство — још један симболичан број. Вратио сам се стога што је Мексико одувек био магнет коме се не могу одупрети, једна права страст, неизменично лепа и зла, попут свих страсти.

Реците нам нешто о тих дранаест година. Прво сте били у Паризу, потом у Индији као мексички амбасадор, а доцније у Енглеској и САД.

Кад сам завршио коначну верзију **Условне слободе**, осетио сам да могу да кренем из почетка. Истраживао сам нове песничке светове, упознао друге земље, живео према другим назорима, имао другачија убеђења. Моје прво и највеће међу тим новим искуствима била је Индија. Друго поднебље, други људи, други богови — једна другачија цивилизација. Живео сам тамо нешто дуже од шест година. Ако бих морao да изразим своју визију Индије у једној слици, била би то огромна равница са белим, рушевним грађевинама у даљини, моћном реком, огромним дрветом и неким предметом у његовој сенци. Био би то просјак, Буда или гомила камења. Међу чворовима и рашиљама дрвета уздиже селик жене... У Индији сам се заљубио и оженио.

Кад сте озбиљно заинтересовали за азијску филозофију?

Током моје прве посете Истоку 1952. године, кад сам у Индији и Јапану провео око годину дана, правio сам мале излете у филозофску и уметничку традицију ових земаља. Током свог другог боравка у Индији, између 1962. и 1968. прочитao сам много филозофских и религиjsких текстова. Будизам је на мене оставио дубок утисак. Проучавање будизма је била ментална и духовна вежба која ми је помогла да доведем у питање његове илузије. За мене је будизам критика ега и стварности, радикална критика која се не своди на порицање него на прихватљење. У свим великим будистичким светилиштима у Индији налазе се веома чулине фигуре и релјефи. То је снажна, али тиха сексуалност. Запањио ме је такво величање тела и природних порива у религијској традицији која призије свет и заговора порицање и иштављање. То је била главна тема књиге коју сам тих година написао, **Спајање и раздвајање**.

Осећали сте да се историја понавља?

На неки начин. Речимо, била је очевидна сличност између становна студената шездесетсмаша и песника надреализма. Помислио сам да би Виљем Блејј разумeo и речи и дела тих младих људи. Студентски покрет у Мексику био је више идеолошки обожен него француски или амерички, али његове тежње су биле легитимне. Мексички политички систем изнискао из револуције опстајао је, али је патио од историјске артериосклерозе. Другог октобра 1968. мексичка влада је у крви угушила студенчки протест. Осетио сам да ту владу више не могу служити, па сам напустио дипломатски кор.

Студентске воље и лево оријентисане политичке организације заговарали су насиљну социјалну револуцију, пошто су били под утицајем кубанскe револуције. Моја гледишта су била у исто време супротстављена и владиним и левицарским. Тврдисам да је једини начин превазилажења политичке и историјске кризе демократска реформа. Једна група млађих писаца спаѓала се с мојим ставовима. Сви смо веровали у миран и постепени помак ка демократији. Основали smo »Плурал«, часопис са књижевност, уметност и политику, а доцније и лист »Вулт« (повратак), који још увек постоји. Мексико се изменило, и сад многи наши давнашњи непријатељи тврде да су демократе. Живимо у прелазу ка демократији, који не за многе бити преспор, и имаће својих застоја.

Видите ли себе као припадника дуге традиције латиноамеричких »писаца-државника« какви су били Сармиенто у деветнаестом и Неруда у двадесетом веку?

Не сматрам себе »писником-државником«, и не могу се поредити са Сармиентом и Нерудом. Сармиенто је био прави државник и велика политичка личност поред тога што је био велики писац. Неруда је био велики писник који се Комунистичкој партији прикључио из племеничких, полуруелигиjsких разлога. Било је то право преобраћене. Стога његов политички милитаризам није био став интелектуалаца него став верника. Што се мене тиче, никад нисам био у некој политичкој партији нити сам јурио за јавним надлеžtvima. Критиковao сам политику и друштво, али увек с маргиналне позиције независног писца. Нисам као Марио Варгас Лоса, који је решио да се на непосредан начин укључи у политику своје земље. Он је попут Хавела у Чешкословачкој или Малроа у Француској најкон Другог светског рата.

Али готово не могуће раздвојити политику од књижевности или било која аспекта културе.

Још од добра просветитељства постоји непрестано стапање књижевности, филозофије и политike. У Енглеској као претходника тога имате Милтона, као и писнике романтичаре деветнаесто-

естог века. У десетом веку има много таквих примера. Речимо, Елиот, никад није активно сучеловао у политици, али његови написи острвишено бране традиционалне вредности, вредности које имају неку политичку димензију. Помињем њега, чија се веровања потпуно разликују од мојих, управо зато што је био независни писац који се није прикључио ниједној партији. Ја себе сматрам индивидуалцем, иако задржавам право да имам ставове и пишем о оном што погађа моју земљу и моје савременике. У младости сам се борио против нацистичког тоталитаризма и касније против совјетске диктатуре. Ни најмање се не кајем због тога.

Је ли процес писања уживање или мучење?

Писање је тегобан процес који захтева огроман напор и бесанс ноћи. Поред опасности од птичије немости, увек је ту и осећај да је неуспех неминован. Ништа од оног што напишемо није оно што бисмо желели да можемо да напишемо. Писање је пројектство. Најгора је она тескоба која претходи чину писања — сати, дани и месец кад узлуд трагамо за фразом која ће одврнути чесму како би потекла вода. Кад се

којој смо већ говорили. Песник се налази на услузи својим песмама.

Кад већ говоримо о односу инспирације и преправљања, да ли сте се икада окупали у аутоматском писању које су надреалисти препоручивали у свом првом манифести?

Експериментисао сам са »аутоматским писањем«. Веома је тешко тако писати, штавише, немогуће је. Нико не може писати, а да му је ум празан и да не мисли на оног што пише. Само би Бог могао написати праву аутоматску песму, јер је само за Бога говор, мисао и стварање једна те иста ствар. Све песме које сам писао аутоматски током мого дружења са надреалистима биле су смишљене и написане са извесним промишљањем. Те сам песме написао отвореним очију.

Занимљиво је, Октавио, колико вам напетост до звољава да најете своје место под сунцем — између САД и Мексика, пауков и англоамеричког друштва, самоне и заједнице, поезије и прозе. Осетите ли и ви да превирања између ваших есеја и ваших песама?

Највише волим да пишем и стварам поезију. Више бих воље да ме памте по две-три краће песме у некој антологији него као есејисту. Међутим, пошто сам модеран човек и пошто живи

Поезија је постојала пре писане речи. Она је у бити вербална уметност која допире до нас не само путем ока и разума него и преко слуха. Поезија се говори и чује, исто тако чита и записује. Ту се уочава важност источњачке и азијске традиције у калиграфији. На Западу је у модерна времена исто тако важна типографија, за шта је најбољи пример Маларме. Путем телевизије се аудитивни аспект поезије може спојити са визуелним и идејом покрета, а то се у књизи не може. Не кажем да ће телевизија означити повратак поезије усменој традицији, већ да би то могао бити почетак традиције удржавања писане речи, звука и слике. Поезија увек користи сва средства комуникације која јој доба нуди: музичке инструменте, штампу, радио, плоче. За што не и телевизију? Треба покушати.

Хоће ли песник увек бити вечити дисидент?

Хоће. Извојевали смо велику битку тиме што су комунистичке бирократије потукле саме себе, а то је веома важно: њих није поразио Запад, оне су саме себе поразиле. Но, то није доволно. Потребно је више социјалне правде. Поредак слободног тржишта ствара неправедна и веома

ЕНГЛСКА ЖЕНСКА ПОЕЗИЈА

МОЈА БОЛЕСТ И ДРУГЕ ЖИВОТИЊЕ

Оних дана кад излазим напоље
Моја болест је мала нејака птица
Сломљеног крила.
Знам, да је покушала да се брине о себи
Сама у овом граду
Нестала би с лица земље.
И зато је носим на срцу
Да јој буде топло,
Зимски капут закопчанам до грађа
И пазим да се ни са ким не сударим.

Оних дана кад останем у кући
Све се месна
Ја постаем нејака и мала
А моја болест се претvara у великом немачком овчару.
Он седи крај мојих ногу, лиже своје огромне шапе
И режи на врату.
Кад зева, види се оштри бели зуби.
Драго ми је што ме штити
Али сам и забринута —
Он не можда отерати
И моје најбоље пријатеље.

ДВОЈЕЗИЧНОСТ

Испод ових речи
Крију се речи
које ти не умем казати —
Куд год погледам
Увек видим други језик
Језик који ти не знаш
Језик чије ти речи
Понекад преводим
Речи које понекад учиш
С муком
Једну по једну

А чак и тада ствара се јај
Чак између речи које би требало да значе исто.

Испод ових речи
Нападе се одјеци других речи
Сатканих од светлијих боја
Гласније изговорених
Другачије одгајаних
Кад бих ти само рекла да тај други језик
Тече брзо као моја крв
Да се мрешта и пенуши
Испод површине нашег разговора
Он тече као река понорница
Урликом и грмљавином прекида тишину.

Осетићеш га
Ако се припијеш уз тле.

Кад бих ти рекла да желим
Да се припијеш уз ове речи
Би ли осетио њихове одјеке?

Куд год погледам
Видим јај
Чак и између речи што исто значе
Огроман простор
Свет за себе
Који ме заслепљује
Дивље стење распукло
Од ненаданих водолада
Богати извор мојих жудњи
Свет између светова
Прођох га и уздуж и попреко
Не знам за усамљеније место.

Марија Јастжевска

С енглеског: Владислава Гордић

МАРИЈА ЈАСТЖЕВСКА, пореклом Полькиња, рођена је у Варшави, а одрасла у Енглеској. Пише поезију и преводи са польског. У сарадњи са Женским forumom Польске објавила је 1986. г. књигу поезије Шест и по песама (Six and a half poems).

напише те прва фраза, све се мења: процес постаје замаман, живахан и раскошан, без обзира на коначан исход. Писање постаје благослов!

У каквој је вези инспирација са предумишљајем и преправљањем?

Надахнуће и предумишљај су две фазе истог процеса. Предумишљај је потребно надахнуће и обрнуту. Као река — вода може да тече само између две обале које је обуздавају. Инспирација се без осмишљавања само расипа. Али и улога предумишљаја је ограничена, чак и у рефлексивном жанру као што је есеј. Док пишете, текст постаје независан, мења се и некако вас присилјава да га следите. Текст се увек одваја од свог творца.

Чему онда преправљања?

Због несигурности. Несумњиво. Због неразумне жеље за савршенством. Рекао сам да сваки текст има свој живот, независан од творца. Песма није израз песника, она је израз поезије. Зато је и дозвољено да се песма прогледа и исправља. Да, и у исто време то је поштовање песника који ју је написао. Мислим на песника, а не на човека какав је био онда. Ја сам био тај песник, али и неко други — био сам фигура о

ним у веку који верује у разум и објашњење, напазим себе у традицији песника који су на неки начин писали одбране поезије. Сетите се само ренесансе и онда романтичара, Шелија и Вордсвортовог предговора Лирским баладама. Сад кад сам на крају каријере, желим да чиним две ствари: да и даље пишем песме и да напишајем једну одбрању поезије.

Шта не она садржати?

Написао сам књигу Други глас која говори о ситуацији у поезији десетог века. Кад сам био млад, моји велики идоли били су песники, а не романописци, иако сам се дивио Прусту и Лоренсу. Један од мојих идола био је Елиот, али исто тако и Валери и Аполинер. Међутим, поезија је данас нешто попут тајног култа чији се обреди обављају у катакомбама, на самим рубовима друштва. Потрошачко друштво и комерцијални издавачи мало пажње поклањају поезији. Мислим да је то једна од болести друштва. Мислим да не можемо имати ваљано друштво ако немамо и ваљану поезију. Сигуран сам у то.

Телевизија се замера да упропагаштава живот два десета века, али ви сте мишљења да ће она бити од користи поезији због повратка усменој традицији.

група друштва. Не верујем да производња и потрошња добра могу бити смисаља људског живота. Све велике религије и филозофије тврде да се људска бића не могу сводити на производњаче и потрошаче. Не можемо свести свој живот на привреду. Ако друштво без социјалне правде није ваљано друштво, онда је друштво без поезије друштво без снова, без речи, и, што је најбитније, без моста који веже човека и оно друго што поезија јесте. Од животиње се разликујемо по томе што умемо да говоримо, а врхунски облик говора је поезија. Ако друштво укине поезију, оно чини духовно самоубиство.

И, на крају: куда иде Октавио Пас?

Куда? Постављао сам себи то питање кад сам имао десет година, па сам га поново у тридесетој, четрдесетој, па у педесетој... никад није имао умјео да одговорим. Сад једно знам: морам истражати. То значи да морам животи, писати и сучавати се, као и сви други, са другом страном свакодневице — са непознатим.

превела:

Владислава Гордић